

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
ממורינו ראש הישיבה הגאון ר' ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

"תורתך שעשועי" - הדרך לזכות לחשקת התורה

וסיבת ההבדל היא, שכל בעל מלאכה אינו עובד בשביל עצם הפעולה שעליה הוא עמל אלא בשביל הקונה שחפץ שרצונו יתמלא, והקונה אינו אמור לשלם אלא כאשר יגיע החפץ אליו, ומבלי זה איזו שייכות יש בינו ובין עמלו של בעל המלאכה, מה שאין כן בלימוד התורה - הלימוד הוא לשם הלימוד גופו, ובעצם זה שאנו לומדים ומתחברים אל התורה אנו מממשים את המטרה שעבורה היא ניתנה לנו - ללמוד אותה ולעסוק בה. הקב"ה יכול היה לבוא אל כל אחד וללמדו את כל התורה כולה ברגע אחד, אך בכל זאת הוא נתן לנו את עמל התורה בכדי שנתייגע בה מעצמנו ונתחבר אליה על ידי העמל, ובאמת אם היה אדם שזוכר את כל התורה מעצמו בלי שום יגיעה - לא היה לו שום ערך ואף לא מטרה, וכל תכלית החיים היא דוקא העבודה והיגיעה כאשר האדם משקיע מעצמו ורואה את העמל כבעל מטרה לכשעצמה.

ולא זו בלבד אלא שהיא הנותנת, אדם רוצה דוקא בקב שלו, ואלמלי היה עמל על דברי תורה לא היה מרגיש כיצד הם מתחברים אליו ונהפכים לחלק מחלבו ודמו, ודוקא העמל הוא החוט המקשר בינו לתורתו, ועל ידו הוא מקבל רצון, חשק וחיבור אל תלמודו, שיהיה 'שעשועי' אצלו, אהוב וחביב ונחמד ונעים.

כיצד זוכים לטעם בלימוד

וכאן יש לנו פתח פתוח לבוא ולשאול, כיצד זוכים באמת להתחבר אל התורה? מהי הדרך שבה נוכל להפוך את התורה להיות אצלנו כ'שעשועי', שנרגיש איך היא חלק בלתי נפרד מאישיותנו, בה אנו מוצאים את עצמנו ויש לנו הנאה מכל רגע ביהוד איתה? (שאלה זו היא מסוג השאלות שעליהן אמר פעם מרן החפץ חיים להגאון רבי אלחנן ווסרמן שמי שמבין את התשובה - לא שואל את השאלה מעיקרא, ומי שאינו מבין - אין דרך לבאר לו אותה... אך בכל זאת נראה לומר את היסוד, שעל ידו כל אחד יכול לבוא ולמצוא את התשובה מעצמו).

התורה שניתנה לנו מאת הקב"ה היא תורה אחת, בשפה אחת ודברים אחדים, אך בכל זאת כל אחד יכול להתבונן סביבו ולראות שאין ולו אדם אחד שלומד את התורה כמו שלומד חברו. לכל אחד יש סגנון אחר, צורה אחרת ואופנים אחרים, ואף אצל אותם שלומדים אותה מסכת מפי אותו רב - אין סגנון משותף שמאחד אותם ותואם ביניהם במדויק.

ועל כך ללמודנו חז"ל, שהדרך לטעום ממתקוה של התורה היא על ידי מציאת הסגנון האישי שמתאים ללומד, ורק כאשר ימצא את דרך הלימוד לפי שכלו ונטיית ליבו אז יוכל לזכות לחיבור גמור אליה, אחרת באמת לא יוכל ליהנות ממנה.

ישנם כאלו שגילו את הדרך המיוחדת להם במאת האחוזים, ישנם כאלו שעברו כבר כברת דרך משמעותית, וישנם כאלו שאוחזים רק בהתחלה - אבל כל אחד ואחד מוכרח לחפש את הדרך הייחודית שמיועדת עבורו בכדי שיוכל להתחבר אל הלימוד, ואם יחפש - בסוף ימצא.

דוד המלך פותח את ספר תהילותיו במילים "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יגה יומם ולילה", ובהם רימז לנו מהי הדרך לגשת אל התורה, ראשית כל להכיר שהתורה היא 'תורת ה' - שהיא שעשועים אצלו והוא נתנה לנו בכדי שגם אנו נתחבר אליה, ואחר כך "ובתורתו" - שהאדם יהפוך את התורה ל'תורה דיליה' וימצא את הדרך המיוחדת לו לפי אישיותו, ורק אז - לאחר שהוא זוכה ללמוד את התורה לפי דרכו - 'יגה יומם ולילה', יש לו את היכולת להתענג עליה ולעסוק בה בלי הפסקה.

וזהו שלימדה אותנו המשנה במילים 'דע לפני מי אתה עמל', שכאשר נדע שהתורה היא שעשועי של הקב"ה וכל סיבת נתינתה אלינו היא מחמת רצונו שגם אנו נתחבר אליה ועצם אישיותנו תתאחד להיות חלק בחלק יחד איתה, אזי נזכה להפוך את התורה לשעשועים מיוחדים כל אחד לפי דרכו באופן שלא יהיה חפצנו אלא בה.

ועל כך אמרו חז"ל במסכת ע"ז (טז). 'אמר רב, אין אדם לומד תורה אלא ממקום שליבו חפץ, שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו', ומביאה שם הגמ' את המעשה בלוי ור"ש ברבי, שישבו לפני רבי ודנו ביניהם איזה ספר עדיף להתחיל, לוי רצה שיתחילו משלי ור"ש רצה תהלים, לבסוף הביאו תהלים, וכאשר רבי הגיע לפסוק 'כי אם בתורת ה' חפצו' פירש ואמר אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ. מיד אמר לוי 'רבי, נתת לנו רשות לעמוד'...

פרק ב' משנה י"ד. ודע לפני מי אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך.

מהות התורה - 'שעשועים'

כ' רבינו יונה "ודע לפני מי אתה עמל - לפני בוחן כליות ולב וכו', וכשאתה מייגע את עצמך בתורה **תשתעשע בה** שמצינו שאמרה תורה "ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז", וכתוב בתורה "ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים יום יום", הנה לך כי הקב"ה היה משתעשע בה, ויש לך לעשות כן, והוא שנאמר "משחקת בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם", ור"ל **כאשר היה התורה שעשועים להקב"ה קודם יצירת עולם כך תהיה משחקת בתבל אחר שנברא העולם ושעשועים לבני אדם**.

הרי לנו ברבינו יונה דברים מופלאים למאד בגודל מעלת התורה אשר יש לנו להבינם לפי דעתנו, מדוע מה שהתורה היא שעשועים לפני המקום היא סיבה שגם אנחנו נשתעשע בה, וכיצד כל זה מתקשר לדברי המשנה 'דע לפני מי אתה עמל' ששמעו שהאדם צריך להכיר בכך שהתורה ניתנה לו מאת הבורא ית'.

ולהבין את הדברים יש להבין ראשית כל מהו המושג 'שעשועים' המקובל אצל בני האדם. כי הנה בדרך כלל אנשים עסוקים כל יומם במלאכתם, וכאשר הם חפצים לנוח ולפוש מעט מעסקיהם אזי הם פונים כל אחד לשעשועיו, יש שנפנים להנאות כאלו ויש שלהנאות אחרות, אך על כל פנים כמעט לכולם לא די במנוחה של חוסר מעש ותו לא אלא יש ענין ב'שעשוע' - עשיית הנאות שיספקו את היצר, וזה עצמו מהווה להם 'מנוחה', משום שאצל כל אדם יש הבדל בין עבודה שעוסק בה בתורת 'עבודה' - שהוא משקיע בה מאמצים שלא בהכרח שהיה מעוניין בהם מלכתחילה, וכל עיסוקו בה הוא רק בכדי להשיג את מה שישגי בעקבותיה, לבין עבודה של 'שעשועים', שבה הוא נהנה מעצם העמל, ואדרבה, יש לו צורך מיוחד לעסוק בדברים כאלו שירגיעו את רוחו וישבו את נפשו, ובשעת עיסוקו בהם יש לו שקט פנימי ומנוחת הנפש בלי לחוש כאילו הוא מקריב בעבורם.

והיינו משום שכל ענין ה'שעשועים' הוא דבר שהאדם מתחבר אליו ומרגיש כיצד זהו המצב הטבעי של אישיותו, שבו היא שקטה וממנו היא נהנית, וזוהי הסיבה שאצל כל איש ואיש נקבעים השעשועים בצורה אחרת, כי יש שמתחברים לעיסוקים של מחשבה, יש לעיסוקים של רגש, וכן הלאה והלאה, והחיבור הפנימי הזה הוא שמהנה את האדם, מספק אותו, מרגיע את ליבו ומחדש לו את הכח להמשיך הלאה במלאכתו.

ועל כך אומר רבינו יונה שהתורה צריכה להיות 'שעשועים' אצל האדם, כלומר **שהוא יתחבר אליה והיא תהפך לחלק בלתי נפרד מאישיותו**, והטעם לזה הוא משום שאצל הקב"ה עצמו התורה היא 'שעשועים', ופירוש הדבר הוא דהא קיי"ל דקודשא בריך הוא ואורייתא חד, כלומר שהתורה נחשבת ממש לחלק אחד יחד עם הקב"ה בעצמותו, וממילא אף אצלו ית' התורה נחשבת לשעשועים, לדבר שמחובר אליו והוא עוסק בו מחמת עצם מציאותו, ואם כן ממילא הוא מצווה אף את ישראל להתחבר אליה ולהיות 'חד' יחד עמו.

ועולה לנו על פי דברי המשנה שצורת תלמוד התורה היא על ידי ההתחברות לעצם הלימוד, היינו שהאדם ילמד לשם הלימוד עצמו ולא לשם מה שעתיד לבוא בעקבותיו, והענין בזה הוא לא מצד עצם המטרה של 'לשמה' אלא מצד החיבור הפנימי לתורת ה', שהאדם יגיע למצב בו לא ילמד בכדי להיות תלמיד חכם ולדעת את הש"ס ואף לא בכדי לזכות לגן עדן, אלא רק מחמת **שהלימוד עצמו יהיה לו כל כך ערב ונעים דהוה יעסוק בו כי פשוט זה יספק אותו וזה ימלא את כל כולו בהנאה וב'שעשוע'**.

ובאמת אף כלפי השכר לא מחשבים עם האדם את התוצאה אלא את הלימוד, וכמאמר חז"ל הנודע 'אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר', שאצלנו מחשבים בשמיים כמה התייגענו ועמלנו על עיקר הלימוד עצמו בלי קשר למה שהשגנו בו, ואילו אצל כל בעל מלאכה אחר - יכול הוא להתייגע במשך חודשים בבניית בתים ורהיטים וכדו' אך ברגע אחד גלגול שהכל אבד ואינו, וכבר לא ישלם לו בעל הבית אפילו פרוטה. (המקום בו ניתן לראות זאת במיוחד היא במלאכת בניית בני ישראל, שבה עמל של שעות ושבעות יכול לרדת לטמיון בבת אחת בלי הודעה מוקדמת).

הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה מודריך את האדם כיצד להשמור ממכשול ולשמור על עצמו בטהרה, ועל כך מסיים וכותב: "גדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר (משלי ה', י"ט) אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוון בכל עת באהבתה תשגה תמיד".

הרי לנו דברי הרמב"ם שכאשר בא לבאר כיצד התורה שומרת על האדם לא הביא את מאמרי חז"ל בגודל קדושתה, עליונותה ומעלתה על שאר כל המצוות, אלא אך ורק את לשון הכתוב - "אילת אהבים ויעלת חן", ללמדך **שהשמירה היחידה שיכולה להיות לאדם היא כאשר הוא מתחבר, כאשר הוא נהנה, וכאשר הוא מתענג על מה שהוא לומד, אז ורק אז הוא לא צריך** כבר שום דבר אחר.

אף בחז"ל מציינו שרצו לבטל את יצרא דעריות ולא עשו כן בכדי שלא לבטל את חדותה דשמעתתא, ועומקם של דברים אינו רק שזה עומד לעומת זה, דא"כ מאי אולמיה האי מהאי ומה תקנו לנו חכמים, אלא הכוונה היא שזה גובר על זה, וכאשר יש לאדם חדותה דשמעתתא הוא מעיקרא אינו צריך להתעסק עם יצרא דעריות, הוא שוגה באהבתה של תורה וכל כולו מחובר אליה.

כיון שכך עיקר כל מבטנו ומגמתנו צריך להיות בהשגת טעם בלימוד, למצוא את הביטוי של עצמנו בתוך הסוגיות ובתוך דברי התורה, וכאשר נזכה לזה אזי נוכל לראות בחוש כיצד כל הבעיות האחרות ייעלמו מאליהן בלי שנצטרך אפילו למצוא להן את הפתרון, והיו כלא היו.

"ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך"

יש לכא' להעיר על לשון המשנה מה החידוש בכך ש'נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך', וכי סלקא אדעתין דלאו הכי, הן כולנו מאמינים באמונה שלימה שהבורא ית"ש משלם שכר טוב לעושי מצותיו. והביאור בדברים נראה שכל המשנה כולה חדא מילתא היא, וגם לשון זו היא המשך למה שנתבאר קודם לכן, וזאת על פי מה שהאריכו רבותינו - שכאשר האדם וזכה להשיג את מתיקות ועריבות טוב התורה לא ייחשב בעיניו כסף וזהב למאומה, **הוא לא יודק לא לשכר ולא לתגמול, כי התורה עצמה תחשב בעיניו לשכר שאין כמוהו**, ואדרבה ואדרבה - הוא ירגיש כאילו הוא צריך לשלם עליה...

זכורני שפעם אחת ויחידה השתתפתי בשיעור מהגר"ח שמואלביץ זצ"ל, ובתוך הדברים הזכירי וורט שהיה חביב בעיניו למאד, עד שלא יכל לעצור בעצמו, והתבטא באופן שהחמיש את התמוגגותו ושמתו שלא ניתנת לתיאור (באידיש) - 'הרי זה מתוק כמו זפת'...

כי אכן כן, אין עוד דרך אחרת לתאר את השמחה והמתיקות שזוכה אליה מי שעמל ומתייגע על דברי תורה, עד שהמשנה צריכה לבוא ולחדש לנו שבכל זאת - 'נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך'...

והביאור בזה הוא כאמור, האדם צריך ללמוד דוקא את מה שליבו חושק ואת מה שהוא מרגיש שמתאים לו, וכאשר לוי ראה שאין השעה משחקת לו ללימוד תהלים - נשא את רגליו והלך, הואיל וכעת הדרך שלו להתחבר אל התורה היא רק כאשר ילמד משלי ולא ענין אחר.

פעמים רבות מצוי בספרי תולדותיהם של גדולי ישראל, שכל אחד מהם הצביע על דרך לימוד מסוימת שדוקא היא הנכונה ולא זולתה, זה אומר בכה וזה אומר בכה, יש ללמוד דוקא בצורה זו, רק באופן כזה ולא באופן אחר, אין עוד דרך אחרת לקבל תועלת מן הלימוד וכו'. אך יש לנו לדעת, שאמנם כלפי בעלי הדברים בעצמם יתכן שאלו דברים נכונים, אך כלפינו וכלפי כל האחרים - הכל בטל ומבוטל לא שריר ולא קיים, **לעולם לא אפשרי לקחת דרך אחת ולהגיד עליה כזה ראה וקדש**, ואם כי כל גדול לעצמו פילס לו דרך לפי דרכו - כל אחד אחר צריך להתעלם מהכל מכל וכל, לדעת שאין זה נוגע אליו כמלוא הנימה, ועליו לנסות למצוא מעצמו ורק מעצמו את מה שמתאים עבורו, בלי להביט לא על ימין ולא על שמאל ובלי שום קשר לאף אדם אחר על אדמות.

פעם דיברתי עם ידיד אחד, תלמיד חכם מופלג למאד, שחמיו היה אחד מגדולי הדור משש. דרכו של אותו תלמיד חכם הייתה יותר על דרך הבקאות, למלא הספקים וללמוד במהירות, בעוד שחמיו אחז ממש להיפך, ועורר תמיד להשקיע בעיון מתוך התעכבות על כל ענין וענין. דיברנו שנינו על דרך הלימוד, כיצד להספיק ולהשיג ידיעות בש"ס וכו', ובתוך הדברים אמר לי הת"ח - מן הסתם ידוע לך מה דעת חמי בענין, ולדעתו יש לעשות אחרת, דוקא כך וכך וכו'.

כששמעתי זאת לא עצרתי כח בעצמי ושאלתי, אם כן כיצד אתה עצמך עושה בדיוק את ההיפך הגמור? אך הוא לא הבין את השאלה - אני זה אני והוא זה הוא, ומדוע זה שכך הוא חושב מחייב אותי? לכל אחד יש דרך אחרת ולכל אחד מתאים משהו אחר, ואין זה סותר שמה שמתאים לאחד אינו מתאים לחבירו כלל ועיקר.

אמנם כשנמצאים בתוך ישיבה ישנה מסגרת אחת שהיא המתאימה לכולם, אך בתוך אותה מסגרת יכול כל אחד וצריך למצוא את הסגנון והדרך המיוחדים לו, ואין הדברים אמורים רק לבחורים בקיבוץ שהם נדרשים לכך באופן מיוחד אלא אף לשומעי השיעורים, לכל אחד יש את שמיעת האוזן הפרטית שלו וכל אחד יכול לתפוס את הדברים בהבנות ובהגדרות האישיות שלו, ורק כך יוכל להתחבר אל 'תורתו' ולהפוך אותה ל'חפצו'.

תורה תבלין - רק כשהאדם מחובר אליה

כל בן תורה מחפש עצות לעצמו בדרכי העליה כיצד לעבוד ולמלא את רצון ה', אך כאן חז"ל באים ומגלים לנו את הדרך המרכזית שעל ידה ניתן להשיג את הכל ממילא, וכאשר האדם צועד בה אין לו כמעט צורך לעבוד על אף דבר אחר. והדרך היא - החיבור הפנימי לתורה, הטעם האמיתי בלימוד, שאותו משיגים על ידי מציאת הדרך הפרטית שהופכת את התורה ל'שעשועים'.

בחומרת השינוי בדרך הלימוד המסורה מרבתינו

שהוא יכול לדעת הכל מעצמו אין לך שטות גדולה מזו, וזה מראה עד כמה הוא לא מעוניין באמת לדעת כיצד לרפא.

ועל כך אומרת המשנה 'הוי שקוד ללמוד תורה - ודע מה שתשיב לאפיקורס', לומר לך שהדרך הטובה ביותר לבדוק האם האדם שמוּלך מקבל את מסורת רבותיו ומטיב את אשר מדבר או שמא מבבלבל הבלים כפי הגיון ליבו, היא על ידי השקידה בסוגיות הש"ס והבנתם לעומקם, אשר בזאת יבחן האפיקורס האם באמת הוא יודע דבר מה או שמא הרי הוא כלי ריק מלא בושא וכלימה.

כי אכן ניתן לראות זאת בחוש, שאותם המנשאים עצמם לקרוא קיש קיש ולפלט מעצמם דרך לא סלולה אשר לא שעורה אבותינו - אולי נראים למראית עין חכמים ונבונים, אך כאשר בודקים מה וכיצד הם יודעים בעומקה של הלכה **פתאום הם נהפכים לאלם לא יפתח פיו, בלי לדעת מאומה בין ימינם לשמאלם**, ואין לך תשובה גדולה מזו ההופכת את הקדירה על פניהם ומראה להם עד כמה הם איסתיירא בלגניא.

גם בימינו ישנם אנשים הנראים נכבדים ויראי שמים שטוענים כי להם יש "דרך חדשה" בלימוד התורה ובעבודת ה' וכדומה כיצד ללמוד ומה ללמוד ואיך ללמוד וכו' כל כיוצא ב, והדרך הטובה ביותר להוכיח להם ולעצמנו שהכל אצלם גיבובי שטויות ורצון לבטא את נפשם המשועממת שלא מוצאת סיפוק בתוך עצמה ותו לא - היא על ידי בחינתם בסוגיות הש"ס, עד כמה הם מבינים ולו גמרא אחת פשוטה, וזה יוכיח שכל כולם אינם אלא בורחים הצידי - בעוד **שלנו אין שיוור מלבד התורה הזאת כפי דרך האמת שלימדנו רבותינו**.

"הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורס"

יש לדקדק בלשון המשנה, דמשמע שהדרך לידע מה להשיב לאפיקורס היא על ידי השקידה בלימוד תורה, ולא על ידי לימוד עיקרי האמונה או יסודות הדת אלא על ידי ה'תורה', דהיינו כל חלקי התלמוד, השינון והעיסוק התמידי בהוויות דאביי ורבא. והדבר לכאן צ"ב, דבשלמא אם היה האדם מתעסק בשורשי אמונתנו אזי אכן היו בפיו תשובות נכוחות לטענות האפיקורס, אבל מה שייכות יש בין לימוד התורה לבין הבלים הכפירה, וכי 'שור שנגח את הפרה' יכול ליישב שאלות על עיקרי הדת.

וכ' רבינו יונה "אפיקורוס שבכאן הוא כופר בתורה שבעל פה והוא הדין למורים שלא כהלכה. ולשון הפקר הוא". ומבואר בדברי רבינו יונה ש'אפיקורס' אין הכוונה דוקא לכופר ואינו מאמין אלא גם ל'מורה שלא כהלכה', אדם כזה שחושב שהוא מבין הכל מעצמו ועל ידי זה מעוות את הכתובים, ופירוש המילה 'אפיקורס' הוא מלשון 'הפקר', הוי אומר שהאדם אינו מוכן לקבל מרות מעליו ועושה ככל אשר יתנו שרירות ליבו.

ועל אדם כזה החמירו חז"ל בדבריהם ואמרו **שדינו שווה עם הכופר מכל ועל מדברי התורה**, כי אדם שאינו מסכים לקבל את דברי רבותיו ולהמשיך את מסורת הדורות הרי זה 'מומר' שאינו מוכן לקבל מעליו שום עול, רק כפי רצונו ותאוותו, **ומובטח לו שכל שכלו יהיה מעוות ולא יצליח לקיים את רצונו של הקב"ה כלל ועיקר**.

דומה הדבר לסטאז'ר מתלמד שעומדות לפניו עוד שנים רבות בכדי להתמצא ברזי הרפואה, אך הוא במקום ללמוד מהרופאים המנוסים והוותיקים - בטוח שכבר ידוע לו הכל, ומטפל בחולים כפי שאומר לו ליבו... הלא ברור שאותו אדם ייחשב לרוצח גמור, שכן עצם המחשבה